

לשמוע קול תורה - פסוק השבוע

פרשת ראה

"עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר אֶת כָּל תְּבוּאֹת זֶרְעֶךָ הַיֵּצֵא הַשָּׂדֶה שָׁנָה שָׁנָה" (דברים יד, כב).

מפסוק זה אנו לומדים על החובה להפריש עשירית מהתבואה מדי שנה בשנה. חכמינו זיכרונם לברכה דרשו את המילה "כל", וקבעו שנוסף על החובה לעשר מן התבואה יש חובה לתת מעשר מכל הרווחים. זוהי מצוות מעשר כספים. את ההנהגה הטובה הזאת זכינו לראות כבר אצל אבותינו הקדושים - על אברהם אבינו אמר "וַיִּתֵּן לוֹ מֵעֶשֶׂר מְלֵל" (בראשית יד, כ), וכך נהג גם יעקב אבינו באומרו "וְכָל אֲשֶׁר תִּתֶּן לִי עֲשֵׂר אֶעֱשֶׂרנוּ לָךְ" (בראשית כח, כב).

אמנם למעשה נחלקו הפוסקים לגבי תוקפה של מצווה זו. יש שהבינו דרשה זו של חז"ל כדרשה גמורה, ולדבריהם יש חיוב מן התורה לתת מעשר מהרווחים לצורכי צדקה. ויש שהבינו שאין זו דרשה גמורה אלא אסמכתא בלבד, משום שפשט הפסוק אינו עוסק במעשר לעניים אלא במעשר שני הנאכל על ידי הבעלים בירושלים. יש שמוסיפים ואומרים שכל ענייני מעשר כספים אינם אלא מידת חסידות.

מה פשר המחלוקת, ומהי ההלכה?

התשובה נמצאת במקום אחר בפרשתנו שדן ישירות במצוות צדקה:

"כִּי יְהִי בָךְ אֲבִיוֹן מֵאִחֶיךָ בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יֵהוּ אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לֹא תֹאמַץ אֶת לִבְּךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ מֵאֲחִיךָ הָאֲבִיוֹן, כִּי כִתְּמָת תִּפְתַּח אֶת יָדְךָ לוֹ וְהֶעֱבַט תַּעֲבִיטְנוּ דֵי מַחְסְרוֹ אֲשֶׁר יִחְסַר לוֹ" (דברים טו, ז-ח).

דרישת התורה ברורה, מצוות הצדקה תובעת לספק לעני את כל מחסורו. אין מדובר באחוז מסוים מהנכסים אלא במילוי כל צורכי העני. וכך מפורש בשולחן ערוך: "שיעור נתינתה אם ידו משגת יתן כפי צורך העניים..." (יו"ד רמט, א).

לתת לעני את מחסורו - זו הדרישה של התורה! ואם תחשוש שמא תהפוך לעני בעצמך, ממשיכה ההלכה וקובעת: "ואם אין ידו משגת כל כך יתן עד חומש מנכסיו מצוה מן המובחר ואחד מעשרה מידה בינונית ופחות מכן מידה רעה" (שם). מכאן שמעשר כספים הוא השיעור הפחות ביותר שעלינו לתת לעניים, כי המצווה מן התורה היא לפי צורך העני.

כמובן שהדברים נכונים רק כאשר יש יכולת ביד הנותן. אדם עני פטור אפילו ממעשר כספים, בניגוד לחובת מעשר מן התבואה שחלה על כל אחד ואחד בלי קשר למצבו הכלכלי.

מכאן שהתשובה לשאלתנו היא כדלהלן: אדם שיש לו אמצעים חייב מן התורה לתת לעני לכל הפחות עשירית מרווחיו, אולם לאדם שמתקשה לפרנס את משפחתו נתינת המעשר היא בוודאי מידת חסידות, ובשום אופן אינה חובה. אדם זה המקיים מצווה בכך שהוא דואג במסירות למשפחתו.